TARTALOM.

I.

A Rimay-család. — Rimay Gergely. — A Rimayak és Balassák. — Rimay János szüleit nem ismerjük. — Rimay János születési ideje. — Vita erről. — Rimay neveltetése. — Rimay és Balassa Bálint. — Barátságuk. — Balassa Bálint halála. — Rimay tudósítása e hatásról és Balassa énekeiről. — Balassa levele Transpergából. — Balassa véleménye Rimay verseiről. — Balassa levele külföldi bujdosásáról. — Balassa hazatérte 1593-ban. — Balassa Esztergom 1594-iki ostrománál. — Rimayt bízza meg emléke megörökítésével. — Halála. *(7—18.)*

II.

Rimay műve Balassa Bálint és Ferencz emlékéről 1598-ban. — E mű tartalma. — Alapgondolata. — Szelleme és jellemző vonásai. — Darholcz Kristóf műve a két Balassáról. — Rimay tudósítása erről. — Rimay lefordítja e művet s hozzá védelmet ír Balassáról *Apologia* cz. a. — Ennek töredékei. — E töredékek tartalma s Tolnai Balogh János latin költeménye. — Rimay ismeretlen kortörténeti krónikája. — Előkészíti Balassa összes énekeinek kiadását. — Az *Istenes énekek* 1665-iki kiadásának tudósítása róla. — Dézsi Lajos fejtegetése e kiadás előkészítéséről. — E kézirat sorsa. — Hozzá írt előszava. — Ennek tartalma s kivált a szerelmi énekek védelme. — A tervezett kiadás beosztása. — Darholcznak ajánlja. — A töredékes latin ajánlás fő gondolatmenete, tartalma. — Balassáról írt művei sorrendje. — A kiadás abbanhagyásának okai. *(19—40.)*

III.

Rimay ifjúsága és katonáskodása. — A nagy idők. Báthory Zsigmondhoz verset ír. — Katonaéneke s egy másik költeménye ez időből. — Báthory András idejében Kolozsvárt időzése. — Bosnyák Tamás verse. — Barátságuk. — Rimay Alsó-Sztregován. — Önmagáról egy levélben. — Levele Napraghy Demeterhez. — Kérelme hozzá. — Osztozása Madách Péterrel. — Vagyoni állapota. *(41—50.)*

IV.

Nézetváltozás 1604-ben. — Rimay állhatossága és levele 1604 decz. 16-ikáról. — A szerencsi gyűlésen (1605) Bocskayhoz csatlakozik. — Bizalmi állása. — Szerepe. — Útja Erdélybe Bocskayval. — Irja a feje-

delem leveleit. — Előhaladása. — Tekintélye. — Illésházynak bizalmasa. — Illésházy Bocskay mellett. — Illésházy és Rimay egyetértése. — Bocskay Budára megy. — A békealkudozások s a korponai és kassai ülés. — Rimay küldetése Illésházyhoz. — Bocskay levele. — A bécsi béke megkötése. — A zsitvatoroki béke. — Rimay Bocskay betegségéről. — Rimay a hajduk ügyében. — A zsitvatoroki béke. — Bocskay halála. — Rimay mint Illésházy híve. — Erről Rimay levele. — Illésházy bíztatása. — Rimay részvétele Bocskay temetésén. — Latin verse. — A király hűségére tér. *(50—65.)*

V.

Rimay otthon. — A két béke biztosításának kérdése. — A hajduk fölkelésének híre. — Rimay az érsekujvári tárgyalásokon. — A vitás kérdések. — A tárgyalások eredménye. — Rimay Sztubnyán. — Követnek jelöltetik Herberstein mellé. — A zsitvatoroki béke jellemzése. — A követség czélja. — A béke 14-ik pontja. — Herberstein és Rimay Komáromban. — Alkudozások. — Herberstein és Rimay Budán. — Nehézségeik és alkudozásaik Alival. — Óvatosságuk. — Útjok Konstantinápolyba. — Fogadtatás a szultánnál. — Kérelmök. — Tárgyalásaik a béke alapján. — Második fogadtatás a szultánnál. — Újabb emlékírat. — Rimay latin beszéde s ennek tartalma. — Jellemzése. — A törökök a békéről. — Csűrés-csavarás. — Rimay szerepe a követségben. — A hódolt falvak ügye. — Sikertelenségök e kérdésekben. — A békeokmányok kicserélésében a nehézségek. — Huzavonák. — Az okmányok kicserélése. — A béke későbbi sorsa. *(65—91.)*

VI.

Rimayék hazatérte 1609-ben. — Budán maradnak szeptemberig. — Rimay feladatai Budán s a hódolt falvak ügye. — Az 50 ezer arany ügye. — Rimay levele a késedelemről s ennek rossz hatásáról s más hírei. — Második levele és hírei. — Illésházy a hódolt falvakról. — Követeink bája s Rimay panasza. — Rimay és Tribel Gáspár. — Tót-Lipcse ügye. — Tribel leánya a Rimay jegyese. — A hódolt falvak miatt a bizottság sürgetése. — Halogatás. — A törökök eljárása. — A szölgyéni tárgyalások. — Herberstein és Rimay tárgyalásai Alival. — A tárgyalás megszakad. — Herberstein és Rimay működése Budán. — Különböző bajok. — Az 50 ezer arany forint kifizetése. — Rimayék kiszabadulása. *(91—103.)*

VII.

Rimay otthon. — Törekvése. — Ügye Forgách Zsigmonddal. — Ügyeinek folytatása Tribellel. — Házassága elmarad. — Működése egyháza ügyében. — Molnár Albert látogatása. — Erdélyi útja 1615-ben. — Tervek Bethlen ellen. — Balassa Zsigmond föllépte. — Rimayt meg akarja nyerni. — Erről Rimay vallomása. — Rimay vonakodása s Balassa kudarcza és fogsága. — Nősülése. — Költeményei nejéhez. — Gyermekei. *(103—115.)*

VIII.

Szerelmi költészete. — Az ellenszenv az ily versek iránt. — A kedvezőtlen idő. — Szerelmi énekeinek száma. — Csak szűkebb körben ismerték. — Védelme. — Irodalmunk története mellőzi még az ismerteket

is. — Költeményei és élete. — Jelentőségök. — A *Vásárhelyi daloskönyv*. — Balassa-iskola. — Rimay költő viszonya Balassához. — A lírai élet. — Rimay jellemzése e szempontból. — Balassa témáinak ismétlése. — A szerelmi és vallásos ének rokonsága. — Rimay oktató iránya. — Balassa kifejezéseinek, nyelvének, verselésének utánzása. — Rimay olvasottsága. — Ovidius s mások hatása. — Eredmények. — A tudós és költő tipusa. *(116—125.)*

IX.

Thurzó György nádor halála. — Thurzó Imre. — Rimay a Thurzó Imre szolgálatába lép 1617-ben. — Szerződése. — Útja. — Mária leánya. — Thurzó Imre keresztapasága. — A reformáczió százados ünnepe. — Országgyűlés 1618-ban. — Rimay az országgyűlésen. — Hazatérése. — Thurzó Imre házassága. *(126—134.)*

X.

A csehországi mozgalmak hatása. — II. Ferdinánd trónralépte. — Országgyűlés 1619-ben. — Bethlen fellépte. — Thurzó és Rimay tartózkodása. — Az országgyűlés sikertelensége. — Rimay a török követséget nem fogadja el. — Az országgyűlés sikertelen vitái. — Rimay helyzete. — Eloszlás. — Bethlen háborúja. — Thurzó csatlakozása. — Bethlen sikere. — Sikertelen alkudozások. — Rimay nagy betegsége 1619—20-ban. — A beszterczebányai országgyűlés. — Rimayt a rendek török követté választják. — Bethlen utasítása. — Vácz ügye s Bethlen újabb utasítása. — A követség Budára ér. — A követség tárgyalásai Budán. — Vácz ügye Budán és Bethlen utasításai. — Rimay szerepe és levele. — A követek végre útra kelnek. — Útjok Konstantinápolyba. — Vácz elfoglalása és hatása. — A követség nehéz helyzete. — Rimay tudósítása Váczról s egyéb hírei. — Rimay és Dóczy eljárása Bethlen ügyében s Rimay levelei. — Rimay latin beszéde a divánhoz. — Bethlen sürgetései. — Rimay bő levelei a segélyről. — Bethlen megszünteti a békealkut. — Bethlen újabb utasításai. — Rimay eljárása. — Huzavona. — Bethlen újabb levele. — Sikertelenség. — Bethlen további tervei. — A követség hazajövetele. — Rimay Bethlennél. — A nikolsburgi béke előtt hazatér. — Látogatása Bethlennél Kassán. *(134—161.)*

XI.

Rimay otthon 1622-ben. — A soproni országgyűlés. — Rimay nem akar fölmenni. — Fölhívják. — Jelentése követségéről. — Rimay otthon. — Látogatásai. — Házának feldúlása. — Nagy betegsége. — Országgyűlés 1625-ben. — Közbenjárásai. — Bethlen harmadik hadjárata. — Találkozása Bethlennel. — A szőnyi békére megyéje biztosa. — Naplója a tárgyalásokról. — Kölcsönös panaszok. — Haza megy. — A szőnyi béke. — Az érsekujvári tárgyalások. — Kufstein követsége. — Rimay tanácsa. — Kufstein végre elindul. — A szécseni tárgyalások. — Rimay levele a főkérdésről, a hódoltságról. — Huzavonák. — Sikertelenség. — Rimay otthon. — Nem lép Pálffy István szolgálatába. — Összeköttetése I. Rákóczi Györgygyel. — Útja Tokajba. — Tervezett útja Bethlenhez, Bethlen halála. — Tervezett útja I. Rákóczi Györgyhöz. *(161—179.)*

XII.

Egyéb irodalmi művei. — Általános jellemzésök. — Sok elveszett. — Történelmi fontosságuk. — Adatok művei hírességéről. — Kortársai sürgetik művei kiadását. — Foglalkozik oktató és istenes énekei kiadásával. — Adatok művei becsbentartásáról a halála utáni évekből. — Összeköttetései. — Hoffmann dicsőítő verse. — Dézsi Lajos Balassa és Rimay énekei kiadásairól. — Közkedveltségök. — Vitézi énekei. — Oktató énekei. — Jellemzésök. — Oktató elvei. — Cato párversei, részben lefordítja őket. — Ebben forrása. — Fordítói eljárása. — Körülírásai Cato párverseiről. — A jó és gonosz asszony. — E körülírások jellemzése. — Egyéni vonatkozások. Istenes énekei. — Legtöbbre tartotta őket. — Tartalmuk. — Hitelvei. — Kora hatása. — Istenes énekeiben Balassa és Molnár hatása. — Prózai művei: *Orvosság a dögös pestishalálban.* — *Nagypénteki meditatio.* — *A paráznaságról.* — Imádságos könyve. *(179—205.)*

XIII.

Rimay szerepének jellemzése. — Nem elsőrangú szereplő. — Működésének természete. — Jelleme. — Erkölcsi önérzete. — Erről levele I. Rákóczi Györgyhöz. — Ebben ír egy ma ismeretlen erkölcstani művéről. — Életének irányelvei. — Közéleti szereplésének fővonásai. — Bizalmas állásai mellett sem vitte sokra. — Ennek maga által elmondott okai. — Nézetei a helyes életről. — Önérzete. — A tudomány és könyvek szeretete. — Gvevara: *Fejedelmek serkentő órája.* — Nézete a fordításról. — Véleménye a művészi írásmódról. — Ennek hibás alkalmazása prózájában. — Példák műveiből. — Életének utolsó két éve. — Halála, temetése. — Mária leánya, Duló Gábor felesége. — Utódaik. *(205—220.)*

FÜGGELÉK.

I.

Rimay J. levele Thurzó Györgyhöz 1604 decz. 16. *(221. l.)*

II.

Rimay levele Illésházy nevében Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Kisszeben és Nagybánya polgáraihoz. 1608 máj. 23. *(222. l.)*

III.

Rimay levele Illésházy István nádornak. 1609 febr. 14. *(224. l.)*

IV.

Rimay levele Illésházy István nádornak 1609 febr. 19. *(228. l.)*

V.

Franz Armbruster u. J. Rimay an Donna 1620 szept. 24. *(230. l.)*

VI.

Rimay latin beszéde 1620 v. 1621-ből és ugyanennek magyar fordítása Hegedüs Istvántól. *(232. l.)*

VII.

Cato Distichonai az 1620-iki kolozsvári kiadásban és Rimay fordításában. *(239. l.)*

VIII.

Párhuzamos helyek Laskai I. «Áhitatos buzgó imádságok» cz. művéből s Rimay Imádságos könyvéből. *(241. l.)*

KÉPEK JEGYZÉKE.

Önálló mellékletek.

	Lap
1. Rimay Epicedionának (gyászének) első levele	25
2. Báthory Zsigmond	45
3. Bocskay István	57
4. Követ tisztelgése a szultánnál	89
5. Illésházy István	97
6. Bethlen Gábor lovasképe	153
7. Alsósztregova	161
8. Bethlen Gábor	169

A szövegbe nyomott képek.

1. Czímlap	7
2. Béketárgyalás a törökkel	7
3. Balassa János névaláírása	8
4. A Rimay-czímer	9
5. Rimay vallomása saját életkoráról	10
6. Balassa János pecsétje	11
7. Balassa Bálint névaláírása	13
8. A hibbei templom	15
9. Esztergom ostroma	17
10. Dávid király képe a Balassa «Fiveskönyv»-ében	21
11. Balassa Ferencz	23
12. A Balassa-codex feljegyzése Rimayról	24
13. Balassa utolsó fordított művének czímlapja	26
14. Krakó	27
15. Az »Istenes énekek« 1665-iki kassai kiadásának czímlapja	29
16. Johannes Secundus költeményeinek czímlapja	33
17. Balassa Bálint	35
18. Rimay névaláírása	37
19. Magyari «Az országokban való sok romlásoknak okairól» cz. művének czímlapja	39
20. Báthory Zsigmond	41
21. Szinán basa	43
22. Szinán basa futása	44
23. A kolozsvári Báthory-féle ház homlokzata az újraépítés előtt	45
24. Báthory András erdélyi fejedelem	47
25. Pozsony belső városa	49
26. Kátay Mihály névaláírása	53
27. Bocskay és hajdui 1605-ben	55
28. Illésházy István névaláírása	56
29. Illésházy István pecsétje	57
30. A korponai régi városkapu	59
31. Dessőfy János névaláírása	60
32. Bocskay hajduja. I.	61
33. Bocskay hajduja. II.	62
34. Kassa	63
35. Thököly Sebestyén névaláírása	64
36. Alvinczy Péter névaláírása	64
37. Pozsony vára és váralja	67
38. Rudolf magyar király	69

Lap

39. Komárom 71
40. Székesfehérvár elfoglalása 73
41. Kollonits Siegfried 75
42. I. Achmed szultán 77
43. Konstantinápoly a XVII. században 78
44. Mátyás főherczeg 81
45. Vácz a XVII. században.. 85
46. Forgách Zsigmond arczképe 87
47. II. Mátyás magyar király 93
48. Széchy Tamás névaláírása 95
49. Buda és Pest a XVII. században 99
50. Forgách Zsigmond czímere 101
51. Lipcse vára 105
52. Szenczi Molnár Albert 106
53. Homonnai György pecsétje 109
54. Bethlen Gábor érme..... 111
55. Rimay confessiója a Balassa-összeesküvés tanuvallomási jegyzőkönyvében 113
56. Kékkő 115
57. Rimay éneke Balassa János solymocskájáról 117
58. Rimay tervezett Balassa-kiadásának első lapja.... 118
59. A Vásárhelyi daloskönyv egy lapja 121
60. Szenczi Molnár psalteriumának czímlapja 123
61. Marullus költeményeinek czímlapja 125
62. Thurzó Imre rektori aláírása 126
63. Csúthy Gáspár névaláírása 127
64. Lietava vára..... 128
65. Bicse 129
66. Nyári Krisztina 130
67. Tokaj 133
68. Gróf Bouquoi 134
69. Armpruster Ferencz névaláírása 137
70. Liptay Imre névaláírása.. 138
71. Pázmány Péter 139
72. Preiner Seigfried 141

Lap

73. Beszterczebánya 143
74. II. Ferdinánd 145
75. Dohna Ábrahám 149
76. Musztafa szultán 152
77. II. Ozman szultán 153
78. Hainburg 155
79. Toldalaghi Mihály névaláírása 158
80. Nikolsburg..... 159
81. Czobor Erzsébet névaláírása 160
82. Eleonora császár-királyné emlékérme 162
83. Eszterházy Miklós 163
84. Thurzó Szaniszló névaláírása 165
85. Fülek 167
86. IV. Murád szultán 169
87. II. Ferdinánd névaláírása 170
88. A szőnyi béke oklevele.... 171
89. Gróf Kufstein követ 173
90. Szécsény látképe 174
91. Bosnyák Tamás névaláírása 175
92. Bornemisza János névaláírása 176
93. Rákóczy György 177
94. Az «Istenes énekek» 1676-iki pozsonyi kiadásának czímlapja 180
95. Bori István névaláírása .. 181
96. Az «Áhítatos imádságok» czímlapja 185
97. A «Via Jacobaea» czímlapja 188
98. Az «Istenes énekek» 1677-iki kolozsvári kiadásának czímlapja 189
99. Az «Istenes énekek» 1679-iki bártfai kiadásának czímlapja 190
100. Az «Istenes énekek» 1693-iki lőcsei kiadásának czímlapja 191
101. Rimay verse «Az gonosz asszoni állatról» 194
102. Az «Istenes énekek» 1700-iki

Lap

lőcsei kiadásának czímlapja 195
103. Az «Istenes énekek» 1701-iki kolozsvári kiadásának czímlapja 196
104. Az «Istenes énekek» 1702-iki kiadásának czímlapja 197
105. Rimay kézirata a «dögös pestisről» 200
106. Az «Istenes énekek» 1702-iki debreczeni kiadásának czímlapja 201
107. Az «Istenes énekek» utolsó kiadásának czímlapja 202
108. Kegelius—Laskai Imádságos könyvének czímlapja 204
109. Homonnai János 207
110. Eszterházy Pál..... 211
111. Beniczky Péter «Magyar ritmusok» cz. műve 213
112. Gvevara : «Fejedelmek serkentő órája»..... 215
113. Divény vára 217
114. Rimay pecsétje 220

MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

ÖNÁLLÓ KÉPMELLÉKLETEK:

1. *Rimay Epicedionának (Gyászének) első levele* (25. l.) a M. Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött egyetlen példány hasonmása.

2. *Báthory Zsigmond arczképe* (45. l.) XVI. századi rézmetszet után.

3. *Bocskai István arczképe* (57. l.). Egykorú rézmetszet után, mely Ernst Lajos gyüjteményében őriztetik. Aláírása : STEPHANVS BOCHKAY DE KIS | MARIA, PRINCEPS TRANSSYLVA | NIAE, | PARTIVM REGNI HVNGARIAE DOMI- | NVS, ET SICVLORVM COMES, ANNO MDCV. Alól : Desumta inſcriptio ex daleris argenteis ab ipso cusis.

4. *Követ tisztelgése a szultánnál.* (89. l.). Egykorú festmény a gróf Kufstein-család grillensteini várában. Az eredetiről, mely gróf Kufstein János Lajos követsége kihallgatását ábrázolja, Reich József másolta.

5. *Illésházy István arczképe* (97. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött eredeti olajfestményről Weinwurm Antal eredeti fényképfelvétele.

6. *Bethlen Gábor lovasképe* (153. l.) Meissner festményéről Kieser egykorú rézmetszete gróf Apponyi Sándor gyüjteményében. Aláírása : GABRIEL BETH(L)EN, D.(ei) G.(ratia) TRANSSILVANIÆ PRINCEPS, PARTIUM VN- | GARIÆ REGNI DOMINUS ET SICULORUM COMES. etc : | CONSILIO FIRMATA DEI : Dux inclyte BETHLEN, | Symbolon hoc magni muneris inſtar habes | Conſilijs, veluti ſapiens Dux, utere ſanis, | Omnis | et in tuto ſumma ſalutis erit. E. Kieſer exc(udebat) : D(aniel) M(eissner) C(omotowiensis) B(ohemus). Megjelent a «Thesaurus Philopoliticus, das ist Politisches Schatzkästlein» cz. munkában.

7. *Alsósztregova* (161. l.) a Tört. Életrajzok számára készült eredeti fénykép után.

8. *Bethlen Gábor arczképe* (169. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött XVII. századi eredeti olajfestményről.

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

1. *A czímlap* (5. l.) egy Rimay korából való kép keretéről vétetett, melyhez a felső kiegészítő díszt Richter Aurél festőművész tervezte és rajzolta.

2. *A béketárgyalás a törökkel* (7. l.) régi rézmetszetről készült.

3. *Balassa János névaláírása* (8. l.) 1554. augusztus 24-ikén kelt leveléről vétetett. Eredetije a M. Nemzeti Múzeum levéltárában. Olvasása: *Joannes Balasi m. p.*

4. *A Rimay-czímer* (9. l.) előbb a Beöthy-Badics-féle képes Irodalomtörténet I. köt. 3. kiad. 419. lapján jelent meg.

5. *Rimay vallomása saját életkoráról* (10. l.) az Országos Levéltárban őrzött egykorú tanuvallatási jegyzőkönyvből. (Attestatorum seu testium inquisitio pro parte Fisci regii stb. Kiadva az egész az Irodalomtört. Közl. 1894. 169. kk. l.). Olvasását lásd a «*Hasonmások szövegé*»-ben.

6. *Balassa János pecsétjét* (11. l.) a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában őrzött 1562. október 15-én kelt iratáról Passuth Ödön rajzolta.

7. *Balassa Bálint névaláírása* (13. l.) a Nemzeti Múzeumban levő Balassa-levéltár 1577. július 11-ikén Liptóujváron kelt eredeti leveléről. Olvasása: *V(alentinus) Balassy.*

8. *A hibbei templom* (15. l.) Cserna Károly rajza, természet után.

9. *Esztergom ostroma* (17. l.) Egykorú metszet Ortelius Krónikájában. Aláírása: WAHRE CONTRAFACTUR DER BELEGERVNG GRAN SAMPT DER SCHLACHT SO DARBEI GESCHEHEN DEN 3. AVGVSTI AN(n)O 1595.

10. *Dávid király képe a Balassa «Fiveskönyv»-ében* (21. l.) e műnek a sárospataki ref. collegium könyvtárában őrzött unikum példányáról vétetett.

11. *Balassa Ferencz arczképe* (23. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött régi olajfestmény után id. Weinwurm Antal eredeti felvétele.

12. *A Balassa-codex feljegyzése Rimayról* (24. l.). A Balassa-codex 148. lapjáról. Az eredeti a zólyomradványi Radvánszky-könyvtárban őriztetik.

13. *Balassa utolsó* (Campianus után) *fordított művének czímlapja* (26. l.). A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár példányáról.

14. *Krakó látképe* (27. l.) újabb felvétel után készült.

15. *Az «Istenes énekek» 1665-iki kassai kiadásának czímlapja* (29. l.) a székesfehérvári püspöki könyvtár egyetlen példányáról készült.

16. *Johannes Secundus költeményeinek czímlaphasonmását* (33. l.) R. ezen életrajza számára id. Weinwurm A. készítette.

17. *Balassa Bálint arczképe* (35. l.). A báró Balassák alsó-hrabóczi kastélyában őrzött egykorú olajfestménynek a M. Tud. Akadémia képgyüjteményében levő másolatáról.

18. *Rimay névaláírása* (37. l.) 1629. május 4-én kelt leveléről. Olvasása: *J(oannes) Rimaj.*

19. *Magyari «Az országokban való sok romlásoknak okairól» cz. művének czímlapja* (39. l.) a Magyar Nemzeti Múzeumban levő példányról vétetett.

20. *Báthory Zsigmond arczképét* (41. l.) a Tört. Képcsarnokban őrzött eredéti rézmetszetről id. Weinwurm Antal készítette.

21. *Szinán basa* (43. l.) egykorú rézmetszetről.

22. *Szinán basa futása* (44. l.) részlet egy egykorú rézmetszetből.

23. *A kolozsvári Báthory-féle ház homlokzata az újraépítés előtt* (45. l.). Veress Ferencz 1859-iki felvétele alapján, három ablakát pedig az Erd. Nemz. Múzeum régiségtárában őrzött ablakrámákról Sebestyén József rajzolta.

24. *Báthory András erdélyi fejedelem arczképének* (47. l.) eredetije Upsala közelében, a Mälar-tó mellett fekvő Sko-klastrom könyvtártermében őriztetik.

25. *Pozsony belső városa* (49. l.) Joh. Pet. Wolff nürnbergi egykorú metszete.

26. *Kátay Mihály névaláírása* (53. l.) Bocskay Istvánnak 1605. szeptember 5-én kelt oklevéléről. Eredetije a Magy. Nemz. Múzeum levéltárában. Olv.: *M(ichael) Kathay p(ro)p(ri)a (manu)can(cellarius).*

27. *A Bocskayt hajdui közt 1605-ben* ábrázoló metszet (55. l.) a Szépművészeti Múzeum metszetgyüjteményében őrzött eredetiről újabb felvétel.

28. *Illésházy István névaláírása* (56. l.) 1605. decz. 10-én kelt leveléről. Eredeti a M. N. Múzeumban letéteményezett Forgách-levéltárban. Olv. *Ste(pha)nus Illeshazj.*

29. *Illésházy pecsétjét* (57. l.) az Országos Levéltár eredeti példányáról Cserna K. rajzolta. Körirata: STEPHANVS : ILLESHAZY : PALATIN(us) : REGNI : HUNG(ariae).

30. *A korponai régi városkapu* (59. l.) újabb felvétel után készült.

31. *Dessőffy János névaláírása* (60. l.) 1607. november 2-án Magochy Ferenczhez írt leveléből. Eredetije Orsz. Levéltár, Missilis-levelek. Olv. *Johannes Defseoffÿ Capitane(us) Tokay(ensis) mp.*

32—33. *Bocskay hajduja I., II.* (61., 62. l.) a Történelmi Társulat felolvasási sorozatában (IV.) megjelent Bocskay-Emlékkönyvből (35. l.) vétetett át. Aláírása: I. Im aufzug So zur Freüd als Streitt | der Heÿduck ist geriſt vnd Kleÿdt. | II. Den Soldaten vor Regen vnd kält | Sein Käppenek verwahrt, verhült.

34. *Kassa a XVII. század elején* (63. l.). A néhai Bubics Zsigmond gyüjteményében volt Schnitzer Lukács-féle metszetről.

35. *Thököly Sebestyén névaláírása* (64. l.) Késmárkon 1602. szept. 18-án kelt leveléből. Olv. *Sebaſtianus Theokeoly (manupropria).*

36. *Alvinczy Péter névaláírása* (64. l.) Thurzó Györgyhöz 1618. szeptember 3-án írt leveléről. Eredetije az árvai uradalmi levéltárban. Olvasása: *Petr(us) P(aulus) Alvinci mp.*

37. *Pozsony vára és váralja* (67. l.) Joh. Pet. Wolff nürnbergi egykorú metszetéről.

38. *Rudolf magyar király arczképe* (69. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött eredeti festményről id. Weinwurm Antal eredeti fényképfelvétele.

39. *Komárom* a XVI. század végén (71. l.). Rézmetszet Ortelius Chronologiájában a Történelmi Képcsarnok metszetgyüjteményében. Aláírása: CONTREFACTVR DER VOESTVNG COMORRA WIE DIE VOM TVRKEN BELEGERT GEWEST. ANNO D(O)M(IN)I, 1594.

40. *Székesfehérvár elfoglalása* (1601) (73. l.). Egykorú metszet Ortelius krónikájában. Aláírása: WAHRE CONTRAFACTVR DER KÖNIGLICHEN STAT STVHLWEISENBVRG WIE DIE VON CHRISTEN EROBERT WORDEN. AN(n)O 1601. *den 20. Sept(ember.)*

41. *Kollonits Siegfried arczképét* (75. l.) Sadeler Egyed 1607-ben Prágában festette és metszette. A Történelmi Arczképcsarnokban őrzött eredeti metszetről.

42. *I. Achmed szultán* (77. l.) Kantemir Demeter «Geschichte des osmanischen Reichs nach seinem Anwachse und Abnehmen . . . *Nebst den Bildern der Türkischen Kaiser, die ursprünglich von den Gemälden in dem Seraj durch des Sultans Hofmaler sind abgenommen worden.* Aus d. Englischen übersetzet. Hamburg. 1745.» cz. műve 357. lapjáról. Alatta az eredetiben ez van: «Achmed I. | vierzehenter Kaiser der Türken | im Jahre 1603.»

43. *Konstantinápoly a XVII. században* (79. l.) cz. képünket «Descriptio novissima imperii Turcici (Würzburg 1687)» cz. műből vettük.

44. *Mátyás főherczeg arczképe* (81. l.) egykorú eredeti rézmetszet után készült.

45. *Vácz a XVII. században* (85. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött eredeti metszetről.

46. *Forgách Zsigmond arczképét* (87. l.) Sadeler Egyed 1615-ben metszette rézbe, mint ezt annak ez az aláírása mutatja: «*Hanc Illustriſsimi Comitis effigiem, de patria et S(acra) C(aesarea) Regiaq(ue) Ma(ies)t(a)te meri- | tiſsimi, gloriae ac memoriae conſecrat: eidemq(ue) lubens, merito D(at) D(edicat) Egidius Sadeler. S(acrae) C(aesareae) M(aiesta)tis ſculptor Anno MDCXV.* Eredetije az Országos Képtár arczképgyüjteményében. (Az 1386. számú példány.)

47. *II. Mátyás magyar király arczképét* (93. l.) a bécsi udvari műtörténelmi múzeum ambrasi arczképgyüjteményében levő eredetiről Thury Gyula rajzolta.

48. *Széchy Tamás névaláírása* (95. l.) Náprádi Demeterhez Szombathelyről 160 április 23-án küldött leveléből való. Olv. *Zechÿ Tamas mp.*

49. *Buda és Pest a XVII. században* (99. l.) egykorú metszet Ortelius Krónikájában. Aláírása: WAHRE CONTERFACTVR DER STADT OFEN VND PEST WIE ES VON DEN CHRISTEN BELEGERT WORDEN ANNO 1602.

50. *Forgách Zsigmond czímerét* (101. l.) Balassa Campianus-fordítása (Bécs, 1607) czímlapjának belső oldaláról vettük.

51. *(Tót-)Lipcse várát* (105. l.) helyszíni felvétel után Mirkovszky rajzolta.

52. *Szenczi Molnár Albert arczképét* (107. l.) Cserna Károly rajzolta a Kálvini «Institutio» Sz. Molnár-féle fordításának (1624) czímlapján a jobb sarokban levő arczkép felhasználásával.

53. *Homonnai György pecsétje* (109. l.) a bécsi állami levéltár eredeti példányáról. Körirata: GEORGIVS DRVGET DE HOMONNA COMES COMITATVS VNG.

54. *Bethlen Gábor érme* (111. l.) a Magy. Nemz. Múzeum érem- és régiségtárának eredeti példányáról. Körirata: GABRIEL D(ei) G(ratia) REGNORVM HVNGARIÆ | TRANSYL*(vaniaeque)* PRINCEPS.

55. *Rimay confessiója a Balassa-összeesküvés tanuvallomási jegyzőkönyvéből* (113. l.) az Országos Levéltárban őrzött eredeti okmányból. Olvasását l. a «*Hasonmások szövegé*»-ben.

56. *Kékkő várát* (115. l.) Cserna Károly rajzolta.

57. *Rimay éneke Balassa János solymocskájáról* (117. l.) a néh. báró Radvánszky Béla sajókazai könyvtárában levő eredetiről, báró Radvánszky Kálmán úr szíves engedélyéből. Olv. l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

58. *Rimay tervezett Balassa-kiadásának első lapja* (118. l.) ugyanonnan. Olv. l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

59. *A Vásárhelyi Daloskönyv egy éneke* (121. l.) az Erdélyi Nemz. Múzeum gyüjteményéből őrzött eredeti kéziratból készült, (két lapról összeállítva) dr. Veress Endre úr szíves közvetítésével. Olv. l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

60. *Szenczi Molnár Psalteriuma czímlapjának hasonmása* (123. l.) a budapesti egyetemi könyvtár példányáról vétetett.

61. *Marullus költeményei czímlapjának* (125. l.) czinkografikus hasonmását az eredetiről id. Weinwurm Antal műintézete készítette.

62. *Thurzó Imre rektori aláírása* (126. l.) Wittenberg 1615. 12-én kelt Thurzó Györgyhöz czímzett leveléről, az árvai vár levéltárában. Olv. *Comes Emericus Thurzo pro tempore Rector (etcet)era.*

63. *Csúthy Gáspár névaláírása* (127. l.) 1625. nov. 18-án kelt leveléről. Olv. *Csuti Gaſpar manu p(ro)pria.*

64. *Lietava várát* (128. l.) eredeti helyszíni felvétel alapján Dörre Tivadar rajzolta.

65. *Bicse* (129. l.) szintén Dörre Tivadar rajza.

66. *Nyári Krisztina arczképe* (131. l.) fényképfelvétel a Fraknó várában őrzött eredeti olajfestményről.

67. *Tokaj* (133. l.) a Történelmi Képcsarnokban őrzött eredeti metszetről készült.

68. *Gróf Bouquoi arczképe* (135. l.) Khevenhiller «Annales Ferdinandei (Lipcse 1721—2.)» cz. műve Konterfet-Kupferstich cz. függelékéből.

69. *Armpruster Ferencz névaláírása* (137. l.) Wittenberg 1615. szept. 5-én kelt Thurzó Györgyhöz intézett levélről való. Olvasása: *Franciscus Armpruster (manu)p(ro)pria.*

70. *Liptay Imre névaláírása* (138. l.) 1617. április 13-án kelt okleveléről. (Eredetije az Országos Levéltárban.) Olv. *Emeric(us) Liptaj de Kisfalud vice comes co(mi)t(a)tus Bors(iensis) ma(nu)p(ro)p(ri)a.* Eredetije a M. Nemz. Múzeum levéltárában.

71. *Pázmány Péter arczképét* (139. l.) a Beöthy-Badics-féle képes Magy. Irodalomtörténet. 3. kiad. I. kötetéből (347. l.) vettük át.

72. *Preiner Seifried arczképét* (141. l.) Khevenhiller «Conterfet Kupferstich.» II. kötetéből (89. l.) vettük. Aláírása: Seÿfridt Christoph Preiner | Edler Herr von Stretz Freÿ H(err) zu Stübing.

73. *Beszterczebánya a XVII. században* (143. l.) a Gualdo Priorato «Continuazione dell'historia di Leopoldo Cesare (Bécs 1676)» cz. műben közölt metszetről.

74. *II. Ferdinánd arczképe* (145. l.) De Iodenak a Történelmi Képcsarnokban őrzött eredeti metszetéről készült.

75. *Dohna Ábrahám arczképe* (149. l.) a Dohnák schlobitteni kastélyában őrzött eredeti festményről, dr. Angyal Dávid egy. tanár úr szíves közvetítésével.

76. *Musztafa szultán* (152. l.) Kantemir Demeternek fentebb (a 42. képnél) idézett művében, a 363. lap mellett közölt kép reprodukciója. Az eredeti aláírása: «Mustäfa I. | funfzehenter Kaiser der Türken | im Jahre 1618.»

77. *II. Ozman szultán* (153. l.). Ugyanonnan való. Aláírása: «Osman II, | sechszehenter Kaiser der Türken | im Jahre 1618.»

78. *Hainburg* (155. l.). Vischer Tobias «Topographia Archiducatus Austriae inf.» cz. művéből vétetett. Sadler T. metszete.

79. *Tholdalagi Mihály névaláírása* (158. l.) 1630. szept. 20-án kelt levelén a gyulafehérvári káptalan oklev. VIII. 43.

80. *Nikolsburg várát* (159. l.) Dussek Ede Adorján rajzolta.

81. *Czobor Erzsébet névaláírása* (160. l.) fiához, Thurzó Imréhez Zólyomvárból 1620. jún. 14-én küldött leveléből való, melynek eredetije az árvaváraljai levéltárban van. Olvasása: *jo akaro anyad migh el Czobor Ersebeth mp.*

82. *Eleonora császárné és királyné emlékérmét* (162. l.) a Magyar Nemz. Múzeum érem- és régiségtárában őrzött eredeti példányról közöljük. Körirata: ELEONORA * D(ei) G(ratia) R(omanorum) * I(mperatrix) ⁑ H(ungariae) ⁑ B(ohemiaeque) REG(ina) ⁑ DV(cissa) M(antuae).

83. *Eszterházy Miklós arczképe* (163. l.) Wiedeman egykorú rézmetszete után.

84. *Thurzó Szaniszló névaláírása* (165. l.) 1616. febr. 17-én Illésházy Istvánnéhoz írt levelén. Eredetije az Országos Levéltárban. Olv. *Thurzo Stanizlo m p.*

85. *Fülek látképét* (167. l.) a Történelmi Képcsarnok egykorú metszetéről reprodukáljuk. Aláírása: Vuarhaffte Contrafactur der Veſtung Filleck

in Obern | Hungern ſampt derselben gantzen gelegenheit, alſs gräbe(n) | Thurnen, inner vnd auſser wehren, gantz artlich in | grundt gelegt, ſampt antzeigung der Schantzen da- | rauſs man dieſelben beſchoſsen, vnd wo man fewer | in die beſeſtigung geworffen dadurch dieſelbig | entlich erobert vnd eingenom(m)en. | 1593. 27. Noue(m)b(ris). Cum gratia et Privilegio Imperiali per annos | quatuor.

86. *IV. Murad szultán arczképét* (169. l.) Kantemir Demeternek a 42. képnél idézett műve 367. lapjáról vettük. Itt aláírása: Murad IIII, | ſiebenzehenter Kaiser der Türken | im Jahre 1622. |

87. *II. Ferdinánd névaláírása* (170. l.) 1619. decz. 17-én kelt okiratán. Eredetije az Orsz. Levéltárban. Olv. *Ferdinandus mp.*

88. *A szőnyi béke oklevelének* (171. l.) eredetije a bécsi állami levéltárban. Olvasását l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

89. *Gróf Kufstein követ arczképét* (173. l.) Khevenhiller «Annales Ferdinandei» cz. műve függelékében megjelent rézmetszet után adjuk. Aláírása: *Johann Ludwig Graf von Khuffstain.*

90. *Szécsény látképét* (174. l.) Richter Aurél rajzolta.

91. *Bosnyák Tamás névaláírása* (175. l.) 1620. szept. 3-án kelt leveléből az Orsz. Levéltárban. Olv. *Bosnyak Thamas keg(ye)l(me)d barattia.*

92. *Bornemissza János névaláírása* (176. l.) Kassán 1630. január 8-án kelt leveléből. Olv. *J(oannes) Bornemizza m(anu)p(ropria).*

93. *I. Rákóczy György arczképe* (177. l.) P. de Iode metszete. Eredetije Ernst Lajos gyüjteményében. A kép aláírása: SERENISS(imus) GEORGIVS RAGOTZIVS TRANSSILVANIÆ PRINCEPS.

94. *Az «Istenes énekek» 1676-iki pozsonyi kiadásának czímlapja* (180. l.) a Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár példányáról. V. ö. B. Radvánszky B. Rimay János munkái 1904. Függelék 44* lap.

95. *Bori István névaláírását* (181. l.) Korponán 1625. jún. 26-án kelt leveléről vettük. Olvasása: *Borj István m(anu)p(ro)p(ri)a.*

96. *Az «Ahitatos Imádságok» czímlapja* (185. l.) Balassa-Rimay «Istenes énekei» 1635—40-iki bártfai kiadásának a marosvásárhelyi ref. collegiumban őrzött egyetlen példányából való, ennek melléklete gyanánt jelent az meg. V. ö. B. Radvánszky id. kiadv. 8* lap.

97. *A «Via Jacobœa» czímlapja* (188. l.) Balassa-Rimay «Istenes énekei»-nek 1670-iki lőcsei kiadásából vétetett, melynek melléklete gyanánt jelent meg. Egyetlen példánya néhai B. Radvánszky Béla sajókazai könyvtárában. V. ö. B. Radvánszky B. id. kiadv. Függelék. 31* lap.

98. *Az «Istenes énekek» 1677-iki kolozsvári kiadásának címlapja* (189. l.) a Magy. Tud. Akadémiai könyvtár példányáról való. V. ö. B. Radvánszky id. kiadv. 57* l.

99. *«Az Istenes énekek» 1679-iki bártfai kiadásának címlapja* (190. l.) Czóbel István nagyőri (Nehre) könyvtárának egyetlen példányáról való. V. ö. B. Radvánszky B. id. kiadv. Függelék. 49* l.

100. *Az «Istenes énekek» 1693-iki lőcsei kiadásának címlapja* (191. l.) a Magy. Tud. Akadémia példányáról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. kiadv. Függ. 49* l.

101. *Rimay verse «Az gonosz aszoni állatról».* (194. l.) A néhai b. Radvánszky Béla sajókazai könyvtárában őrzött eredetiről, b. Radvánszky K. úr szíves engedélyéből. Olv. l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

102. *Az «Istenes énekek» 1700-iki lőcsei kiadásának címlapja* (195. l.) a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában levő egyetlen példányról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. m. Függ. 52* l.

103. *Az «Istenes énekek» 1701-iki kolozsvári kiadásának címlapja* (196. l.) a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában levő egyetlen példányról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. m. Függ. 74* l.

104. *Az «Istenes énekek» 1702-iki (nyomt. hely nélküli) kiadásának címlapja* (197. l.) a M. Tud. Akadémia könyvtárában levő egyetlen példányról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. m. Függ. 99* l.

105. *Rimay kézirata a «Dögös pestis»-ről* (200. l.) a néh. b. Radvánszky Béla sajókazai könyvtárában őrzött eredeti hasonmása. B. Radvánszky Kálmán úr szívességéből. Olv. l. a «Hasonmások szövegé»-ben.

106. *Az «Istenes énekek» 1702-iki debreczeni kiadásának címlapja* (201. l.) a debreczeni ref. collegium könyvtárában őrzött egyetlen példányról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. m. Függ. 76* l.

107. *Az «Istenes énekek» utolsó (1806-iki pozsonyi és pesti) kiadásának címlapja* (202. l.) a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában levő példányról vétetett. V. ö. B. Radvánszky B. id. m. Függ. 97* l.

108. *Kegelius-Laskai Imádságos könyvének (1651) címlapja* (204. l.) a budapesti egyetemi könyvtár példányáról vétetett.

109. *Homonnai János arczképe* (207. l.) Khevenhiller «Annales Ferdinandei» cz. művének függelékében megjelent metszet után.

110. *Eszterházy Pál arczképe* (211. l.). Wiedeman rézmetszete az «Effigies heroum» cz. gyüjteményében.

111. *Beniczky Péter «Magyar rithmusok» cz. műve címlapjának hason-*

mását (213. l.) a Beöthy-Badics-féle Képes Irodalomtörténet I. köt. 3. kiad. 426. lapjáról vettük át.

112. *Gvevara Antal «Fejedelmeknek serkentő órája» cz. művének czímlapját* (215. l.) a Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár példányáról reprodukáltattuk.

113. *Divény várát* (217. l.) Cserna Károly rézmetszet után rajzolta.

114. *Rimay pecsétjét* (220. l.) a Budapesti egy. könyvtár 1621. április 30-iki reverzálisáról (l. 8. lap [1] jegyzete) Richter Aurél festőművész rajzolta.

A 221. lapon levő *fejlécz* s a művet befejező *záróvignetta* (243. l.) XVI. századi nyomtatványokból vétettek. A képek dúczai *id. Weinwurm Antal* budapesti czinkográfiai műintézetében készültek.

Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézete

B 21586